

SESSİZ KURBANLAR: EŞİ CEZAEVİNDE OLAN KADINLARIN PSİKOSOSYAL VE EKONOMİK DURUMLARININ BELİRLENMESİ-KIRIKKALE İLİ YAŞIHAN İLÇESİ ÖRNEĞİ*
VOICELESS VICTIMS: DETERMINING THE PSYCHOSOCIAL AND ECONOMIC CIRCUMSTANCES OF WOMEN WHOSE SPOUSES IN PRISON-KIRIKKALE YAHSIHAN DISTRICT EXEMPLARY

Rumeysa AKGÜN**

Zeynep TEZEL***

Öz

Cezaevi süreci hükümlü birey kadar onun ailesini de derinden etkileyen bir süreçtir. Eve gelir getiren eşin cezaevine girmesi ile kadınlar pek çok olumsuz durumla karşı karşıya kalmaktadır. Ailesinden ve çevresinden yeterli sosyal desteği göremeyen kadınlar psiko-sosyal ve ekonomik olarak zor zamanlar geçirmektedir.

Kadınların yaşadıkları bu zorluklardan yola çıkılarak bu çalışmanın amacı eşi cezaevinde olan kadınların psiko-sosyal, ekonomik durumlarının nasıl olduğu ve sosyal destek sistemlerinin neler olduğunu saptamak olarak belirlenmiştir. Araştırma kapsamında Kırıkkale ilinde eşi cezaevinde olan 10 kadın ile derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir. Araştırma kapsamında görüşülen kadınların ikamet adresleri Kırıkkale Yaşihan sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfından elde edilmiştir.

Araştırma sonucunda kadınların ve eşlerinin eğitim seviyelerinin düşük olduğu, gelirlerinin oldukça düşük olduğu, kadınların vakıf dışında yardım alacakları kurumların olduğunu bilmediği, bir kısmının çevresinden ve ailesinden destek görürken bir kısmının da tamamen yalnızlaştığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Cezaevi, Eş, Psiko-Sosyal Sorun, Sosyal Destek Sistemi.

Abstract

The prison is a process that deeply affects his family as well as the individual who is convicted. When the husband who earns money enters the prison, women face many negative situations. Women who do not have enough social support from their family and their environment are experiencing difficult psycho-social and economic periods.

From the difficulties that women experience, the aim of this study is to determine the psycho-social and economic status of the women whose husbands in prison and what social support systems they have. In the scope of the research, in-depth interviews were conducted with 10 women whose spouses were in prison in Kırıkkale. The residence addresses of the women interviewed within the scope of the research were obtained from Kırıkkale Yaşihan Social Assistance and Solidarity Foundation.

As a result of the research, it is seen that the education level of the women and their spouses is low, their incomes are very low, they do not know that there are institutions to receive help beyond foundation, some of them are supportive from the periphery and family, and the rest of them are became alone.

Keywords: Prison, Psycho-Social Problem, Spouse, Social Support System.

Giriş

Suç ve suçluluk konuları her dönem toplumların ilgisini çekmiş ve müdahale edilmeye çalışılmış konulardandır. Birey suç işlediğinde, suçun cezasına göre cezaevine gönderilebilmektedir. Her ne kadar işlenen suçun cezasını kişinin kendisi çekiyormuş gibi görünse de kadın cezaevine girdiğinde de erkek cezaevine girdiğinde de bu suçun bedelini bireylerin çocukları ve ailesi de ödemektedir. Kadının cezaevine girmesinde olduğu gibi, erkeğin cezaevine girmesinin de beraberinde getirdiği pek çok sorun bulunmaktadır. Eşin tutuklanması ve hüküm giymesi aile içinde beklenmedik travmatik bir durum oluşturmaktadır. Grimshaw ve King (2002)'in yaptığı çalışmada, eşi cezaevinde olan ebeveynlerin; duygusal sorunlar (stress ve yalnızlıkla başa çıkma), ekonomik zorluklar (cezaevi ziyareti, ulaşım, çocuk bakımı), eğitim ve iletişim (çocuklara durumu açıklama, sosyal dışlanma) olmak üzere 4 temel sorunla karşılaştıkları saptanmıştır. Bu sorunlara ek olarak, mahkûm ailesi ekonomik açıdan dezavantajlı duruma düşmektedir (Condry, 2007; Comfort, 2008) ve mahkûm olan eş de ailenin mevcut olan düşük gelirin ortak olmaktadır (Smith ve ark., 2007).

Eşi cezaevine giren kadın, mahkûmiyet sürecini ailesi ile birlikte deneyimlerken zorlu bir dönemden geçmektedir. Mahkûm aileleri ile ilgili alanyazın incelendiğinde mahkûmiyet sürecinin aileler üzerindeki

* Bu makale, "II.Adli Hemşirelik I. Adli Sosyal Hizmet Kongresi"nde (Kasım 2016) sunulan bildirinin gözden geçirilmiş hâlidir.

** Arş. Gör. Dr., Kırıkkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü.

*** Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü

etkileri; damgalanma, ifşa etme korkusu, sağlığın bozulması, annenin depresyona girmesi, aile gelirinin azalması, tutuklu eş tarafından talep edilen ihtiyaçlar ya da eş madde bağımlısı ise sorun yaratan istekleri, çocukların bakımı ve yaşam kaliteleri ile ilgili duyulan endişeler olarak özetlenmektedir (Gabel ve Johnston,1995; Grimshaw ve King, 2002; Hennebel vd., 2002). Katz (2002:38)'in çalışmasında da bir mahkûm eşi cezaevini kastederek duygularını şöyle ifade etmektedir "bizler sessiz kurbanlarız, içerisi kolay diyemem, ama inanın dışarıyı buradan daha da zor". Danimarka'da mahkûm aileleriyle yapılan bir çalışmada ise eşler bu süreçte dışarıda yaşadıkları hayatı "demir parmaklıkları olmayan bir hapisane"ye benzetmekte ve eşlerinin cezaevi yaşamıyla kendi yaşamlarını karşılaştırdıklarında mahkûm eşlerin daha güvenli ve istikrarlı bir hayat sürdürdüklerini düşünmektedirler (Christensen, 2001:85).

Babanın cezaevine girmesinden en çok etkilenen kişiler şüphesiz çocuklardır. Eğer çocuklar küçükse ailede yeni oluşan bu durumu anlayamamakla birlikte agresif davranışlar, ağlama krizleri gibi durumlar görülebilmektedir. Çocuk babanın gidişini anlayabilecek durumdaysa babaya işlediği suçtan dolayı öfke duyabilir, zararlı alışkanlıklar edinebilir veya daha çok içine kapanabilir. Çocuklar ve gençlerle ebeveynin tutuklanmasından sonra yapılan görüşmelerde; aniden ortaya çıkan durum değişikliği, olası belirsizlik, bilgi eksikliği, güçsüzlük duygusu nedeniyle tutuklama sonrasında geçen ilk gün ve ilk haftanın en kötü dönem olarak ifade edildiği bildirilmektedir (Christensen, 2001:84; Wolleswinkel, 2002). Eğer çocuk okuyorsa bu yeni durumla ilgili okuluna bilgi verilmesi, okulun rehberlik servisiyle görüşerek çocuğun bu zor durumu en az hasarla atlması için okul-aile iş birliği oldukça önemlidir.

Sonuç olarak eşin cezaevine girmesi hem kadın için hem de çocuklar için oldukça zor bir süreçtir. Bu zorlu sürecin sağlıklı olarak atlatılması için çok yönlü müdahale edilmesi gerekmektedir.

Araştırmanın Önemi ve Amacı

Medeni durumlarına göre cezaevine giren kişi sayısı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo1: Medeni Duruma Göre Ceza İnfaz Kurumuna Giren Kişi Sayısı

YILLAR	Medeni Durum												
	Toplam		Evlenmemiş		Evli		Eşi ölmüş		Boşanmış		Bilinmeyen		
	Toplam	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
2014	170.733	164.448	6.285	53.879	1.355	85.762	3.079	1.086	392	23.595	1.415	126	44
2013	161.711	156.184	5.527	44.611	1.057	88.749	2.798	1.147	396	21.588	1.254	89	22
2012	115.505	111.619	3.886	32.025	769	62.002	1.857	884	280	16.662	966	46	14
2011	80.096	76.753	3.343	21.700	570	45.087	1.821	523	208	9.392	735	51	9
2010	88.480	84.956	3.524	25.107	577	49.308	1.888	573	235	9.916	818	52	6
2009	74.404	71.349	3.043	20.337	476	42.252	1.672	444	236	8.292	653	24	6

(http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1070,02.10.2016).

Yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere, erkek hükümlü oranında 2009 yılından 2014'e kadar geçen süreç içinde oransal artış olduğu söylenebilir. Ceza İnfaz Kurumu'na giren erkek hükümlü sayısı 2009 yılında 71.349 iken 5 yıl içinde artış göstererek 2014 yılında 164.448'e ulaşmıştır. Erkek hükümlüler içinde evli olanların sayısı 85.762'dir ve her dönemde evli erkek hükümlü sayısının erkek hükümlüler arasında en fazla orana sahip olduğu görülmektedir.

Bu durum erkek mahkûmiyetinin aile yaşamı üzerindeki etkisinin incelenmesini gerektirmektedir. Dolayısıyla bu araştırmanın amacı eşi cezaevinde olan kadınların psikososyal ve ekonomik durumlarının incelenmesini oluşturmaktadır.

Yöntem

Eşi cezaevinde olan kadınların psikososyal ve ekonomik durumlarını belirlemeyi amaçlayan bu araştırma nitel veri analiz tekniklerinden "betimsel analiz" yaklaşımına göre değerlendirilmiştir. (Yıldırım ve Şimşek, 2013:256). Buna göre; elde edilen veriler sistematik olarak önceden belirlenen temalara göre betimlenmiş, betimlemeler açıklanmış, yorumlanmış, neden-sonuç ilişkisi irdelenmiş ve birtakım sonuçlara ulaşılmıştır. Görüşülen kadınların görüşlerini çarpıcı şekilde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara sıkça yer verilmiştir.

Bu araştırma eşi cezaevine giren bütün kadınlar ile görüşme yapmanın zaman ve maddi açıdan olanaksızlığı nedeni ile çalışma grubu olarak tasarlanmış olup, eşi cezaevinde olan kadınların psikososyal ve ekonomik durumlarını tespit etmek amacıyla Kırıkkale İli Sosyal Yardımlaşma Vakfı aracılığıyla ulaşılan

ve Yahşihan İlçesi'nde ikamet eden 8 kadın arasından görüşmeyi kabul eden ve ulaşılabilen 4 kadın ile gerçekleştirilmiştir. Kadınların ikisi şehir merkezinde, diğer ikisi de merkeze bağlı köylerde yaşamaktadır.

Verilerin Toplanması

Görüşmeler için araştırmanın amacı ve araştırmacıların kimlikleri kadınlara açıklanmış, kendi rızalarıyla ve gönüllü olarak çalışmaya katılmak isteyen kadınlardan sözlü olarak "bilgilendirilmiş onam" alındıktan sonra görüşmelere başlanmıştır. Görüşmelerden ikisi kadının yakınları nezaretinde gerçekleştirilebilmiştir. Ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınan görüşmeler ortalama 30-45 dk. sürmüştür ve sonrasında her kadın için bir rumuz kullanılarak kadınların ifadeleri çözümlenmiştir.

Verilerin Analizi

Verilerin analizi, görüşülen kişilerin umulandan az olması nedeniyle nitel analiz programı kullanılmadan araştırmanın amacı doğrultusunda temalar, kategoriler ve alt kategoriler oluşturulmuştur. Sonrasında elde edilen veriler tekrar tekrar okunarak uygun temalara ve kategorilere yerleştirilmiştir.

Tablo 2: Araştırma Verileri Doğrultusunda Oluşturulan Temalar, Kategoriler ve Alt Kategoriler

Temalar	Kategoriler	Alt kategoriler
Hükümlülük Öncesi	Psiko-Sosyal Durum	Eşle ilişki
		Çocuk- baba ilişkisi
		Yakın çevre ile ilişkiler
	Ekonomik durum	Ailenin ekonomik durumu
Hükümlülük Sonrası	Psiko-Sosyal Durum	Aile yaysındaki değişiklik
		Çocukların yaşadığı zorluklar
		Yakın çevre ile ilişkiler ve Sosyal destek
		Kadınların duygu durumu ve Başa çıkma yöntemleri
		Cezaevinin eşteki meydana getirdiği değişiklik
	Ekonomik Durum	Çalışma Durumu
		Maddi Gelir

Bulgular

Bu bölümde eşi cezaevinde olan kadınların demografik bilgileri, eşin cezaevine girmesinden önceki psikososyal ve ekonomik durumları ve cezaevi sonrası psikososyal ve ekonomik durumlarına ilişkin görüşme kayıtları çözümlenerek sunulmuştur.

Eşi Cezaevinde Olan Kadınların Demografik Özellikleri

Araştırma kapsamında görüşülen kadınların demografik özellikleri Tablo 3'de sunulmuştur.

Tablo 3: Eşi Cezaevinde Olan Kadınlara İlişkin Bilgiler

İsim	Yaş	Doğum yeri	Çocuk sayısı	Eğitim Durumu	Eşin mesleği	Hükümlülük nedeni	Hüküm süresi
Gül	30	Ağrı	4 çocuk	Okuryazar değil	Çoban	Dolandırıcılık	5 yıl
Yasemin	23	Yozgat	2 çocuk	Lise terk	Belediyede işçi	Dolandırıcılık	4 yıl
Lale	26	Muş	2 çocuk	Okuryazar değil	İnşaat işçisi	Dolandırıcılık	5 ay
Menekşe	44	Kırıkkale	1 çocuk	Okuryazar değil	Çoban	Cinayet	14 yıl

Eşi cezaevinde olan kadınların demografik bilgilerine bakıldığında yaşlarının 23-44 arasında değiştiği görülmüştür. Kadınların 3'ü okuryazar değilken 1'isi lise terktir. Kadınların çocuk sayıları 1 ve 4 arasında değişmektedir. Kadınların 3'ünün kocası dolandırıcılıktan 1'inin ise adam öldürme suçundan cezaevine girmiştir. Ceza süreleri ise 5 ay ile 14 yıl arasında değişmektedir.

1.Hükümlülük Öncesi Psikososyal ve Ekonomik Durum

Eşi cezaevine giren kadınların hükümlülük öncesi yaşamları; kadınların eşleriyle ilişkisi, baba çocuk ilişkisi, yakın çevreyle ilişki ve ekonomik durum olmak üzere dört başlık altında incelenmiştir.

1.1.Eşin Cezaevine Girmesinden Önce Eşle İlişki

Eşi cezaevinde olan kadınlar ile yapılan görüşmelerde eşleri cezaevine girmeden önceki aile ilişkileri sorulmuştur. Kadınların 3'ü eşleriyle cezaevine girmeden önce aralarının iyi olduğunu eşlerinin ailenin geçimini sağlamak için çalıştığını söylerken bir kadın eşinin düzenli bir işinin olmadığını, alkol aldığını söylemiştir. Kadınların eşleri cezaevine girmeden önceki ilişkilerini aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

Bir sorunumuz yoktu. Çok iyiydi. Hiç iş seçmezdi (Gül, 30 yaş).

Çok güzeldi aile ilişkilerimiz. Çok seviyorum eşimi. Severek evlendim. Ankara'da tanıştık eşimle. Mükemmel bir eş kendisi. Razıyım. Kendisi yemezdi bana yedirirdi (Yasemin, 23 yaş).

Eşim alkol alıyordu. Şiddet vardı. Gidecek yerim olsa giderim, babam ölünce annem yeniden evlendi, çocukları oldu, yanıma gelemiyor evini bırakıp ben de çocuklar olduğu için gidemiyorum, görüşemiyoruz (Lale, 26 yaş).

Tavuğu kesemezdi eşim, öyle insanlıkları bir adamdı, bize düşkün, evine bağlıydı, yani geçimine bakardı, hep daha iyi olalım isterdi. Öncesinde bir vukuatı yoktu. Çalışkan işinde gücünde bir adamdı. Evine de çok bağlıydı. Kahveye gideyim, içmeye gideyim, meyhane gezeyim, öyle durumları yoktu, boşa para harcamazdı (Menekşe, 44 yaş).

1.2. Baba-Çocuk İlişkisi

Eşi cezaevinde olan kadınlarla yapılan görüşmelerde cezaevine girmeden önce eşlerinin çocuklarıyla ilişkilerinin nasıl olduğu sorulmuştur. Kadınlar, eşlerinin çocuklarına düşkün olduğunu belirtmiş ve baba çocuk ilişkisini aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

Kızım babasını çok özlüyor, uzun zaman göremediği için gece altını ıslatmaya başladı, kekelemeye başladı. Ben hamileyim gidemiyorum görüşe, kayınbabam götürüyor kızımı babasına, görünce seviniyor mutlu oluyor eve dönünce yine hırçınlaşıp eskiye dönüyor, kekeleyor, ağlıyor hep. Çocuğunun ihtiyaçlarını görmek için borç bulurdu eşim, öyle düşküdü (Yasemin, 23 yaş).

Çocuklarla ilişkisi çok iyiydi. Ortanca oğlum hala benimle sorunu olduğunda konuşmaz. Babası arayınca onunla konuşur (Gül, 30 yaş).

Ne geçerse eline verir; bize, çocuklara. Sıkıntısı yok çocuklarla. Yardımı sever eşim (Lale, 26 yaş).

1.3. Yakın Çevre İlişkisi

Eşi cezaevinde olan kadınlarla yapılan görüşmelerde kadınlar eşleri cezaevine girmeden önce yakın çevreleri ve akrabalarıyla ilişkisi sorulmuştur. Kadınların çoğu eşinin çevreyle arasının iyi olduğunu belirtmiştir.

Akrabalarla arası iyi ama komşularla fazla iyi değil eşimin arası. Biraz geçimsiz biri eşim. Anlaşamadığı bir şey oldu mu sinir patlaması yaşıyor (Lale, 26 yaş).

Eşimin çevreyle ilişkisi iyiydi. Herkes şimdi selam gönderiyor, onu soruyor nasıl diye. İnşallah çıkar diyorlar (Gül, 30).

Herkesle arası iyiydi eşimin. Herkes çok severdi onu. Görüşüne giderken herkes selam gönderir. Komşularla akrabalarla da ilişkisi de iyiydi (Yasemin, 23 yaş).

1.4. Ailenin Ekonomik Durumu

Eşi cezaevine giren kadınların cezaevi öncesi ekonomik durumlarına bakıldığında kadınların ikisinin eşinin çobanlık yaptığı, birisinin inşaat işinde çalıştığı, diğerinin ise belediyede çalıştığı görülmektedir.

2. Hükümlülük Sonrası

Eşleri cezaevine giren kadınlarla yapılan görüşmelerde kadınların hükümlülük sonrası yaşamları, eşin cezaevine girmesinden sonra aile yapısındaki değişiklikler, çocukların yaşadığı zorluklar, ekonomik durum, eş cezaevine girdikten sonra çevreyle ilişkiler, sosyal destek, eşin cezaevine girmesiyle kadınlardaki duygu durumu ve başa çıkma yöntemleri, kadınların çalışma durumu, eş ziyareti ve eş cezaevine girdikten sonra eşteki değişiklikler olmak altı başlık altında incelenmiştir.

2.1. Eşin Cezaevine Girmesinden Sonra Aile Yapısındaki Değişiklikler

Eşi cezaevine giren kadınlarla yapılan görüşmelerde eşin cezaevine girmesinden sonra aile yapısında bir takım değişiklikler meydana geldiği görülmüştür. Kadınların 3'ü eşin cezaevine girmesiyle birlikte yaşadıkları ekonomik zorluklar nedeniyle evlerini terk etmiş ve aile büyüklerinin yanında yaşamaya başlamıştır. Görüşülen kadınlarda, kadınlar kendi ailesinden çok eşinin ailesine sığınmakta, erkeğin ailesi kadına ve çocuklarına sahip çıkmaktadır. Kadınlar bu durumu aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

Eşim cezaevine girdikten sonra kayınpederim üzüntüye dayanamadı kalp krizi geçirdi, öldü. Kaynanam da yalnız kalınca bizi yanına aldı. Birbirimize destek oluyoruz. Kendisi yaşlı ve hastalıkları var, ona ben bakıyorum, bundan sonra hep yanımızda kalacak (Gül, 30 yaş).

Eşim cezaevine girince yetiştiremem korkusu ile evi kapattık, kayınvalidemlerin yanına yerleştim, cezaevinden çıkınca evimize dönmeyi istiyorum (Yasemin, 23 yaş).

Eşim cezaevine girince 2 çocukla yalnız kaldım. Bir ablam var yakında oturuyor, o da evli, gündüzleri hep onunla oturuyorum, beraber çay kahve içiyoruz. Akşamları kayınpederim sadece ekmek getiriyor. Aynı bahçe içinde kayınlarım oturuyor onlar da evli ama bizlere yardımları olmuyor, herkesin derdi kendine (Lale, 26).

2.2. Çocukların Yaşadığı Zorluklar

Babanın cezaevine girmesi ile birlikte çocukların eğitiminde aksamalar olmaktadır. Bazı çocuklar eğitimlerine ara verirken bazıları da eğitimlerini bırakıp ailenin gelirini sağlayacak işlerde çalışmaya başlamıştır. Konuyla ilgili görüşülen kadınlar çocukların eğitimlerinin aksamasını aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

Çocukları zor şartlarda okuttuk. Oğlan lise üçe gidecekti eşim cezaevine girince olmadı, gidemedi. Tam meslek edineceklerdi ama okula devam edemediler. Çocuğumun biri de lise 2 ye gidecekti. En büyük oğlum okulu bıraktı çobanlığa başladı, hayatı karardı. Babam çıkıp gelirse yeniden okurum diyor. Babam iki sene gelmezse benim okul hayatım biter diyor. Çocuklarımın düzeni dağıldı, benim düzenim dağıldı. İki çocuğum sigaraya başladı. Oğlum ben istemedim bu hayatı diyor. Babası çıkınca sizi okutacağım diyor, küçük oğlum okuyor ama okula bazen gidiyor bazen gidemiyor, okul köye çok uzak, servis tutamadım, bazen köyden giden arabalara biniyor, ben takip edemiyorum, okuldaki durumunu biliyorum, abisi de ilgilenmiyor hiç (Gül, 30 yaş).

Olaydan sonra çocuğu resmen eve kapattım, korktum, bir tarafa gönderemedim. Çocuk çok sıkıldı, o bir yana giderdi, ben de arkasından giderdim, Arkamdan gelme, benim üstüme gelme derdi, bağırdı, çağırırdı, hırçınlaştı çocuk. Amcaları eve davar aldı, oyalansın diye. Mallara bakarken, ben temelli burada mı duracağım, hayvanlara mı bakacağım, ben bunlara bakmak istemiyorum, canım sıkılıyor derdi, kadın gibi evde oturuyorum derdi. Çocuk çok güzel okuyordu, ortaokulu birincilikle bitiriyordu yani. Sonra bu olay oldu, biz çocuğu okula göndermedik, gönderemedik, düşman sahibiydik, tehdit ettiler bizi. Ortaokula kadar okumuş oldu, liseye gönderemedim (Menekşe, 44 yaş).

2.3. Eş Cezaevine Girdikten Sonra Çevreyle İlişkiler ve Sosyal Destek

Kadınlara eşlerinin cezaevine girmesinden sonra çevreyle olan ilişkileri sorulmuştur. Kadınlar destek gördükleri kişilerin genelde eşlerinin ailesi olduğunu ifade etmiştir. Bununla birlikte, komşuların da kendilerine manevi destek verdiklerini belirtmiştir. Kadınların konuyla ilgili görüşleri aşağıdaki şekildedir;

Herkes eşimin durumunu soruyor, İnşallah çıkar diyorlar. Selam gönderiyorlar. Destek olamıyorlar ama konuşmayalım falan da demiyorlar (Gül, 30 yaş).

Komşular yakın davrandı. Bu da geçecek diyorlar. Toplantılarına çağırıyorlar, kaynanamla her hafta katlıyoruz, kadınlar evlerde toplanıyoruz, pasta börek yapıyor, dualar okuyoruz, öyle (Yasemin, 23 yaş).

Komsular var ama görüşmüyorum, gidip gelmiyoruz, ablam var ona gidiyorum sadece, akrabalar dedi ki gözünün önüne bak, kimseden de yardım isteme. Kimsenin bize hayrı yok (Lale, 26 yaş).

Öncesinde komşularla iyiydim, olay olduktan sonra kimseler yanıma gelmedi, Olaydan sonra annem babam hiç yanaşmadı yanıma gelmeye, beni ret ettiler, babam yanıma gelirsin ama boşan öyle dedi, ben de gitmedim, niye gideyim ki? bir kötülüğünü görmedim ki adamın, bizim kırsal taraflarda genelde ailelerde öyle boşanma olmaz Bir başıma kaldım, eşim başımdayken iyiydik, biz babamlardan davar falan aldık, yani büyük işlerimiz vardı, çocuğa ev yapacaktık falan. Davarımız sığırımız her şey gitti, doğuştun mü kimse yanaşmıyor yanıma. 7 yıl geçti, geçti ama deldi de geçti (Menekşe, 44 yaş).

2.4. Eşin Cezaevine Girmesiyle Kadınlardaki Duygu Durumu ve Başa Çıkma Yöntemleri

Araştırmada görüşülen kadınların eşleri cezaevine girdikten sonra kendi içlerinde yalnızlaştıkları, duygusal sorunlarla tek başlarına yüzleşmek zorunda kaldıkları, herhangi bir profesyonel destek alma eğilimi içinde olmadıkları tespit edilmiştir. Kadınların birisi ilaç kullandığını belirtmiş, aynı kadın bir kez intihar girişiminde bulunduğunu ifade etmiştir. Kadınların ikisi de sigara içmeye başladığını söylemiştir. Kadınlar eşlerinin cezaevine girmesinden sonraki duygularını aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

Burukluk hissettim. İki tane çocuk. Kimseden bir ekmek bile isteyemiyorsun. Akraba da olsa hiçbir şey isteyemiyorsun (Lale, 26 yaş).

Şoka girdim. 1,5 ay kendime geledim. Hiç ayrı kalmamıştım daha önce. Şok oldum. Hiç yanımdan ayrı kalmasın istiyorum. Çocuk doğarken de yanımda olmasını istiyorum ama olmuyor Kaynanam ve kayınpederim bana kızları gibi bakıyor, Allah onlardan razı olsun (Yasemin, 23 yaş).

Temel sorunum; psikolojik şeylerim var, bir de maddi durumum iyi değil, mesela oturdum mu çok düşünüyorum, dalıp gidiyorum böyle, ben böyle olmasaydım nasıl olurdu ki diyorum? Daha mı iyi olurdu ki, nasıl olurdu ki? Emsallerime bakıyorum, herkes benden daha bir ileri gidiyor, ben geride kaldım yani, hiç iyi bir şey değil bu cezaevi. Bunları düşününce sıkıntı basıyor, bahçeye gidiyorum, içperlere, evlere giremiyorum (Menekşe, 44 yaş).

Eşi cezaevine giren kadınlar ile yapılan görüşmelerde kadınlara karşılaştıkları bu durum ile başa çıkma yöntemleri sorulmuştur. Kadınlar dua ettiklerini, sabrettiklerini ifade etmiştir. Kadınlar eşlerinin karşılaştığı bu durum ile başa çıkma yöntemlerini aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

Ben Allaha sığınıyorum. Hakkımda ne hayırlısıysa onu ver diyorum. Eşim uğraşıyorum diyor. Sabrediyoruz bir şekilde. Umut olmazsa yaşayamazsın (Gül, 30 yaş).

Bir kere kendimi öldürmek istedim. Evde üzüntüden intihar etmek istedim. Bazen ölsem de kurtulsam diyorum. Hap kullanıyordum, hamile kalınca bıraktım. Kayınvalidem ile sohbetlere gidiyoruz (Yasemin, 23 yaş).

İlaç kullanmıyorum. Çocuklarımla vakit geçiriyorum (Lale, 26 yaş).

Mesela cam silmek, bulaşık yıkamak, ev silmek onlar yok bende, bana göre değil, sıkılıyorum, sıkılınca rahatlamak için ağlıyorum, Psikolojimi kendi kendimle, çözmeye çalışıyorum, doktora da gitmedim, çare bulamazlar ki diyorum (Menekşe, 44 yaş).

2.5. Cezaevinin Eşte Meydana Getirdiği Değişiklikler

Ailelerin ekonomik durumu eş ziyaret sıklığını etkilemektedir. Düşük bütçelerle temel ihtiyaçlarını karşılamak ve yaşamlarını idame ettirmek zorunda kalan aileler için cezaevinin yaşanılan bölgeye uzaklığı ya da yakınlığı (nakil) ziyareti ya mümkün kılmakta ya da ziyaret yapılamamaktadır. Kadınlara eşlerini ziyaret edip etmedikleri sorulduğunda, kadınlar maddi olanaksızlıklar nedeniyle eşlerini sık olarak ziyaret edemediklerini, aile büyüklerinin çocukları babalarının ziyaretine götürdüklerini ifade etmişlerdir.

Eşim Kırıkkale'de yatıyor ama görüşe gitmiyorum, görmek de istemiyorum, usandım artık, ortamı sevmiyorum yani, zoruma gidiyor, arada telefonda görüşüyoruz (Menekşe, 44).

Maddi durum olmadığı için eşimin ziyaretine gidemiyorum (Gül, 30 yaş).

Eşimin görüşüne gidiyorum, oğlum da götürüyorum (Yasemin, 23 yaş).

Maddi sıkıntıdan dolayı gidemiyorum çok görüşe bi bayramda gitmiştim çocukları da götürdüm (Lale, 26 yaş).

Kadınlar gerek eşle görüş zamanında gerekse eşin izinli olarak eve geliş dönemlerinde eşinde birtakım değişiklikler gördüklerini belirtmişlerdir.

Eşim cezaevinde daha çok olgunlaştı. Bir çocuğumuz daha olacak yakında, artık çoğaldık, kendimize daha dikkat etmemiz gerekiyor. Eşim geldiğinde artık beni dışarıya yemeklere götürmeye başladı (Yasemin, 23 yaş).

Eşimin cezaevinden çıkmasına az bir zaman kaldı çıkınca kamu hizmetinde çalışacak ama maaş almayacak, nasıl geçineceğiz? Eve ekmek getiremeyecek, sinirli olacak, evde huzur nasıl olacak? Ne yapabilirim? Gidecek yerim olsa giderim. İkinci çocuğu ben istemedim eşim zorladı. Eşim şiddet uyguluyor, çaresizim, ana yok baba yok, benim de kaderim buymuş (Lale, 26).

Şimdi adam cezaevinde değişmiş, dışarıda, yolda bakıyorum herkese selam veriyor, eskiden vermezdi, eve girerken çıkarken hazır ol'a geçiyor, saygı duruşuna geçiyor sanki çok saygılı olmuş böyle, değişmiş yani. Bir hafta izinli eve geldi, eski eşim değilmiş gibi (Menekşe, 44 yaş).

2.6. Eşin Cezaevine Girmesinden Sonra Ailedeki Maddi Durum

Araştırmada görüşülen kadınların tamamı çalışmadıklarını ve çalışmayı düşünmediklerini ifade etmiştir. Çocuklarının bakıma muhtaç olduğunu, tahsillerinin olmadığını, evde bakımını üstlendikleri yaşlıların olduğunu, ayrıca eşlerinin ve ailesinin çalışmaya izin vermediklerini gerekçe göstermişlerdir. Kadınlar, eşi cezaevine girdikten sonraki ekonomik durumlarını aşağıdaki şekilde ifade etmiştir:

İki tane çocuk olunca çalışmıyorsun. Birde okuryazarlık olmayınca. Eşim de çalıştırmaz zaten. Vakıftan yardım alıyoruz. Onu da düzenli almıyoruz, başka gelirimiz yok, geçinmeye çalışıyoruz, bahçedeki sebzeler, ağaçlardaki meyvalar bizim değil, kayınımlar topluyor, bize hak düşmüyor. Kızımı anaokuluna gönderemiyorum, seneye okula başlaması lazım ama nasıl olacak? Sadece servisi çok para istiyor, daha kalemi, defter, çantası var bunun. Yok ki nasıl vereyim? (Lale, 26 yaş).

Benim elimden her iş gelir. Ama eşim gelene kadar hiçbir yere çıkamam. Laf olur, eşi yok diye, kaynanam hasta, kızım çok küçük, onlara kim bakacak? Oğlum geçindiriyor bizi. Ayda 600 tl alıyor çobanlıktan. Bir de arada vakıftan yardım alıyoruz (Gül, 30 yaş).

Akşama kadar çocuğun yanında olduğum için ben çalışmayı düşünmüyorum. Eşim de çalıştırır mı bilmiyorum? Çalışmadığım için ihtiyaçlarımız oluyor. Çocuğun ihtiyaçları oluyor. Vakıftan yardım alıyoruz arada. Kaynanamlarda kalmasaydık yapamazdık, geçimimiz olmazdı (Yasemin, 23 yaş).

Eşimin annesinin maaşı var, ama aldığı parayı cezaevine eşime gönderiyor, oğlum da çalıştıydı, kazandıydı ama hep amcalarına verdi, yardım etti. Eşim cezaevinde çalışıyor, oradan da kazancı var biraz ama o para kendine

yetiyor. Maddi durumumuz yok, ihtiyaçlarımız oluyor, arada komşular eski kıyafet falan veriyorlar. Vakıftan arada yardım alıyorum, düzenli değil (Menekşe, 44 yaş).

Kadınlar ekonomik durumları yetersizdir ve kendilerini dahi geçindirmekte zorlandıkları için cezaevindeki eşlerine maddi olarak destek olamamaktadır. Buna karşın eşler cezaevinde geçimlerini ebeveynlerinden gelen yardımlarla ve çalışarak sağlamaktadır.

Tartışma ve Sonuç

Yapılan araştırma sonucunda eşleri cezaevinde olan kadınların eğitim seviyelerinin düşük olduğu görülmüştür. Önal Dölek (2004)'in çalışmasında da eşi cezaevinde olan kadınların eğitim durumuna bakıldığında 47 kadından %40,4'ünün ilkokul mezunu olduğu, %10,6'sının okuryazar olmadığı, %21,3'ün ortaokul mezunu olduğu ve %19,1'inin de lise mezunu olduğu saptanmıştır. Kadının eğitim durumunun istihdam edilmesine olanak sağlayacak düzeyde olmamasının yanı sıra iş aramadıkları, eşleriyle, ailelerinin çalışmalarına izin vermedikleri ve çevre baskısının hâkim olması sonucunda kadınlar hane gelirine katkı sağlayamamaktadırlar.

Araştırma sonucunda, kadınların düşük olan hane gelirinin eşin cezaevine girmesiyle birlikte daha da düştüğü saptanmıştır. Yaşı büyük olan çocuklar okuldan ayrılmak zorunda kalmakta, çalışarak aile ekonomisine katkı sağlamaktadırlar. Bununla birlikte kadınlar eşinin ailesinin ekonomik desteği ile yaşamlarını idame ettirmeye çalışmaktadır. Özellikle kadınlardan birinin ekonomik durumu son derece bozuktur, kötü koşullarda yaşam sürdürmektedir, ailelerinden destek alamamakta, çocuklarını okula gönderememekte, karın tokluğuna bir yaşam sürdürmektedir. Kadınların tamamı sadece vakıftan düzenli olmayan şekilde aralıklı olarak asgari ücretin altında nakdi yardım ve aynı yardım (kışlık kömür) almaktadırlar ve bunun haricinde kendilerine destek sağlayacak sosyal yardım kurumlarının varlığından haberdar değildirler. Önal Dölek (2004)'in yaptığı çalışmada hükümlü ailelerinin aldığı yardıma bakıldığında %35,9'unun nakdi yardım aldığı, %64, 1'inin herhangi bir yerden nakdi yardım almadığı saptanmıştır. Ailelerin yardım aldıkları yerlere bakıldığında ise %55'i akrabalarından, %42, 8'i belediyeden ve 7, 2'si sosyal yardımlaşmadan yardım almaktadır.

Yapılan araştırma sonucunda eşin cezaevine girmesiyle birlikte kadınların yaşamlarında büyük değişikliklerin meydana geldiği görülmüştür. Bunlardan ilki daha önceden bağımsız bir evde yaşarken eşin cezaevine girmesinden sonra kadınların kayınvalide-kayınpederleriyle birlikte yaşamak durumunda kalmalarıdır. Önal Dölek (2004)'in yaptığı çalışmada da kadınların %35, 3'ü eşleri cezaevine girdikten sonra aile büyükleri ile birlikte yaşamaya başlamıştır.

Bunun dışında çocukların eğitim durumunda da değişiklikler olmuştur. Erkek çocukların babaya bağlı oldukları, babanın cezaevine girmesiyle birlikte duygusal boşluğa düştükleri, annelerin erkek çocukların sorunlarını paylaşmada yetersiz kaldığı, rol model olamadıkları, babanın yokluğunu sağ olan büyükbabaların karşılamaya çalıştıkları ifade edilmiştir. Eğitimine devam eden çocuklar babanın cezaevine girmesiyle birlikte otorite boşluğu ve aile gelirine katkıda bulunma zorunluluğu nedeniyle eğitimlerini bırakmak veya ara vermek zorunda kalmaktadır. Eğitimleri kesilen çocukların bu durumu son derece üzüntüyle karşıladıkları, bazı çocuklarda sigara kullanımı gibi alışkanlıkların ortaya çıktığı ifade edilmiştir. Hükümlü-tutuklu bir ebeveyne sahip olmak çocuklar açısından bir travma sebebidir. Özellikle işledikleri sabit olan suçun türüne göre haklarında kesinleşmiş mahkûmiyetleri bulunan hükümlülerin, diğer aile üyelerine göre çocukları üzerinde daha derin etkileri bulunmaktadır. Ebeveynler, çocukları için rol modelidir. Yüz kızartıcı bir suç işleyen ebeveynin mahkûm olmasından dolayı akran grubunda ve okul çevresinde içerisinde dışlanabilmektedir (Soytürk, 2013:96). Önal Dölek (2004)'in yaptığı çalışmada da çocukların %83, 4'ü babanın cezaevine girmesinden sonra eğitimine devam ettiği ve %16,6'sının da eğitimlerini yarıda bıraktığı görülmüştür.

Eşi cezaevine giren kadınların psikolojik durumlarına bakıldığında eşlerinin cezaevine girmesiyle birlikte kadınlarda büyük oranda yıkıma uğradığı görülmüştür. Kadınlar karşılaştıkları bu zor durumla baş etmek için çocuklarına daha çok kenetlenmekte, dua etmekte, dini toplantılara katılmakta ve kadere sığınmaktadır. Bir kadın ise ilaç kullanmış, iki kadın sigaraya başlamıştır. Kadınlara eşleri cezaevine girdikten sonra yine en büyük desteği kendi aileleri ve eşlerinin aileleri vermiştir. Komşular ve akrabalar ise daha çok manevi destek vermiş, maddi destekte bulunamamıştır.

Kadınlar eşlerini başka bir şehirde olması durumunda maddi olanaksızlıklar nedeniyle ziyaret edememektedir. Bununla birlikte cezaevi ortamı kadınlara kötü hissettirdiğinden, eşlerini eve geldiği zamanlarda görmeyi tercih etmektedirler. Ziyaret saatleri hem hükümlüler-tutuklular hem de aileleri için kimi zaman bir stres kaynağı olabilmektedir. Görüşmeler süresince hükümlüler-tutuklular, kendilerini

ziyarete gelen eşlerinin özellikle de kadınların infaz koruma memurları tarafından detaylı bir şekilde aranmasından rahatsızlık duyduklarını ifade etmiştir (Soytürk, 2013:98) Kadınlardan sadece biri eşinden alkol nedeniyle şiddet gördüğünü ve cezaevinden hiç çıkmasını istemediğini ifade etmiştir.

Cezaevi ziyaretleri sırasında kadının ekonomik ve duygusal kaynakları kullanımına ilişkin potansiyel engeller yaşanabilmektedir. Ziyaretler her ne kadar ailenin iletişimde devamlılığı ve bağlılık duygusunun gelişimine fırsat sağlıyor olsa da kadın cezaevinin sosyal iklimine bağlı olarak stres ve kaygı durumu yaşayabilmektedir (Özdemir, Göker ve Kayalar, 2015:737). Bununla birlikte eş aynı şehirde ikamet etse bile toplu taşıma aracının masrafını karşılayamayacak aileler bulunmaktadır (Önal Dölek, 2004). Soytürk (2013:100)'ün araştırma sonuçlarına göre de hükümlülerin %67, 7'si eşi, %46, 6'sı çocukları, %55, 4'ü akrabaları, %65, 8'i arkadaşları arasındaki ilişkinin değiştiğini ifade etmiştir.

Araştırma sonucu doğurultusunda gelir düşüklüğünün hatta yoksulluğun hüküm sürdüğü bu ailelerde 0-6 yaş grubunda olan çocuklar okul öncesi kurumlardan maddi olanaksızlıklar nedeniyle yararlanamamaktadır. Bu durumda olan ailelerde çocukların okul öncesi eğitim kurumlarından ücretsiz yararlanma imkânı sağlanmalıdır. Babanın cezaevine girmesiyle birlikte okul çağı çocuklarının akademik başarıları düşmekte, annenin okuryazar olmaması durumunda veli-okul iş birliği imkânsız hale gelmekte, çocuk okuldan rehberlik desteği alamamaktadır. Bu nedenle ildeki aile ve sosyal politikalar bakanlığında il müdürlüğü bünyesinde ailelere, Milli Eğitim bakanlığı tarafından okullarda çocuklara psikolojik danışmanlık hizmeti/desteği sağlanmalıdır. Kadınların ve eğitimini tamamlamış çocukların İŞKUR'un sunduğu meslek edindirme kurslarına katılımlarının sağlanması, istihdamda öncelik verilmesi hususunun değerlendirmeye alınması önem taşımaktadır.

Ailelerin sosyal devlet anlayışı içinde vatandaş olarak durumları itibariyle kullanımlarına sunulan sosyal yardımlardan haberdar edilmesi, bu haklardan faydalanmasının sağlanması önemli hususlar arasındadır. Kadınların eğitim düzeylerinin düşük olması ve ev dışında sosyal hayata izole edilmiş durumda olmaları nedeniyle çoğu zaman kendilerine yol gösterecek, rehberlik edecek bir uzmana şiddetle ihtiyaç duymaktadırlar.

Cezaevi ziyareti için yolculuk masrafları ve ihtiyaçların karşılanabilmesi için kadına finansal destek sağlanmalıdır. Çocuk gelişimi ve ebeveynlik eğitimleri, aile danışmanlığı hizmeti, çocuk bakımı ve sorumluluk almalarını ve karar verme süreçlerine katılımlarını destekleyici hizmetlerin sunumu da oldukça önemlidir.

Hükümlülerin-tutukluların, ayni/nakdi yardım sağlayan sosyal yardım kuruluşlarından faydalanabilmeleri adına bağlantılar kurulmalı, hükümlülertutuklular sosyal kaynaklar ile buluşturulmalıdır. Cezaevinde hükümlülerintutukluların para kazanıp gereksinimlerini karşılayabilecekler olanaklar ve çalışma alanları yaratılmalıdır.

KAYNAKÇA

- CHRISTENSEN, Erik (2001). "Imprisoned Parents and their Families: What Can We Do to Minimise Harmful Effects to Children?". *Journal of Child Centred Practice*, ss. 84-85.
- CONDY, Rachel (2007). *Families Shamed: The Consequences of Crime for Relatives of Serious Offenders*. Collumpton: Willan.
- COMFORT, Megan (2008). *Doing time together: Love and family in the shadow of the prison*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- GABEL, Katherine and Denise Johnston (1995). *Children of Incarcerated Parents*. New York: Lexington.
- GRIMSHAW, Roger and King, Joyce (2002). *Unlocking the Doors to Information: An assessment of information resources and support materials for families and friends of prisoners and for professionals working with them, in the UK, Europe, USA, and other English-speaking countries*. London: Action for Prisoners' Families (unpublished).
- HENNEBEL, Laetitia., Fowler, V. and Costall, Paddy (2002). *Supporting Families of Drug-Dependent Offenders*. London: European Network of Drug Services in Prison (ENDSP) and Cranstoun Drug Services.
- KATZ, Adrienne (2002). *Parenting Under Pressure: Prison*. Surrey: Young Voice.
- ÖNAL DÖLEK, Bilge (2004). *Hükümlü Ailelerin Ekonomik ve Psiko-Sosyal Sorunları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÖZDEMİR, Burcu., Göker, Münevver., Kayalar, Tuğba (2015). "Türkiye'de Adalet Sistemi ve Adli sosyal Hizmet" Sosyal Hizmet Sempozyumu, 20-22 Kasım 2014, Ankara: Haberal Eğitim Vakfı.
- SMITH, Rose., Grimshaw, Roger., Romeo, Renee and Martin Knapp (2007). *Poverty and disadvantage among prisoners' families*. York: York Publishing Services.
- SOYTÜRK, Selma (2013). *Hükümlü ve Tutukluların Sosyal Hizmet Gereksinimlerinin Değerlendirilmesi: Karaman M Tipi Kapalı-Açık Cezaevi Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- WOLLESWINKEL, Ria (2002). *Children of Imprisoned Parents in Willems, Jan C. M. Developmental and Autonomy Rights of Children; Empowering Children, Caregivers and Communities*. New York: Intersentia, Antwerpen, Oxford.
- <http://www.tuik.gov.tr>